

M.A. (Final) EXAMINATION, 2016

SANSKRIT

वर्ग (अ)

Third (B) Paper

(i) (कालिदास)

Time allowed : Three Hours

Maximum Marks : 100

विद्यार्थिभिः समेषां प्रश्नानामुत्तराणि स्वसंस्कृतगिरा लेखनीयानि ।

1. निम्नाङ्कितयोः कस्यचिदेकस्य श्लोकस्य सप्रसङ्गव्याख्या करणीया- 10

वहन्ति वर्षन्ति नदन्ति भान्ति व्यायन्ति नृत्यन्ति समाश्रयन्ति ।

नद्यो घना मत्तगजा वनान्ताः प्रियाविहीनाः शिखिनः प्लवङ्गाः ॥

अथवा

द्रुमाः सपुष्पाः सलिलं सपक्ष स्त्रियः सकामाः पवनः सुगन्धिः ।

सुखाः प्रदोषा दिवसाश्च रम्याः सर्वं प्रिये चारुतरं वसन्ते ॥

2. अधस्तनयोः एकस्य श्लोकस्य व्याख्या संस्कृतमाध्यमेन कार्या- 10

गतं भयं भीरु सुरारिसम्भवं त्रिलोकरक्षी महिमा हि वज्रिणः ।

तदेतदुन्मीलय चक्षुरायतं निशावसाने नलिनीव पङ्कजम् ॥

अथवा

प्रियवचनकृतोऽपि योषितां दयितजनानुनयो रसादृते ।

प्रविशति हृदयं न तद्विदां मणिरिव कृत्रिमरागयोजितः ॥

3. अधोलिखितस्य श्लोकस्य ससन्दर्भव्याख्या संस्कृतेन विधेया-

पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम् ।

सन्तः परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः ।

अथवा

शरीरं क्षामं स्यादसति दयितालिङ्गनसुखे,

भवेत्सास्रं चक्षुः क्षणमपि न सा दृश्यत् इति ।

तया सारङ्गाक्ष्या त्वमसि न कदाचिद्विरहितं,

प्रसक्ते निर्वाणे हृदय परितापं व्रजसि किम् ॥

4. कस्यचिदेकस्य श्लोकस्य व्याख्या करणीया- 10

ज्ञाने मौनं क्षमा शक्तौ त्यागे श्लाघाविपर्ययः ।

गुणा गुणानुबन्धित्वात्तस्य सप्रसवा इव ॥

अथवा

सर्वत्र नो वार्तमवेहि राजन्नाथे कुतस्त्वय्यशुभं प्रजानाम् ।

सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा ॥

5. अधोलिखितेषु श्लोकेषु केषाञ्चित् त्रयाणां ससन्दर्भ भावार्थो विलेख्यः- 5+5+5

- (क) अनन्तरत्नप्रभवस्य यस्य हिमं न सौभाग्यविलोपि जातम् ।
एको हि दोषो गुणसन्निपाते निमज्जतीन्दोः किरणेण्विवाङ्कः ॥
- (ख) अपि क्रियार्थं सुलभं समित्कुशं जलान्यपि स्नानविधिक्षमाणि ते ।
अपि स्वशक्त्या तपसि प्रवर्तसे शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् ॥
- (ग) अस्मिन्सुराणां विजयाभ्युपाये तवैव नामास्त्रगतिः कृती त्वम् ।
अप्यप्रसिद्धं यशसे हि पुंसामनन्यसाधारणमेव कर्म ॥
- (घ) महीभृतः पुत्रवतोपि दृष्टिस्तस्मिन्नपत्ये न जगाम तृप्तिम् ।
अनन्तपुष्पस्य मधोर्हि चूते द्विरेफमाला सविशेषसङ्गा ॥

5+5+5

6. अधोलिखितेषु टिप्पणीत्रयं लिखत-

- (i) महाकवेः कालिदासस्य समयनिर्धारणम् ।
(ii) कालिदासस्य काव्येषु वर्णिता तात्कालिकसामाजिकस्थितिः ।
(iii) कालिदासस्य काव्यानि ।
(iv) कालिदासस्य जीवनम् ।

7. अभिज्ञानशाकुन्तलस्य महत्त्वं प्रतिपाद्य नाटकेषु तस्य स्थानं निर्धारणीयम् ।

20

अथवा

विक्रमोर्वशीयनाटकस्य रसयोजनां विवेचयत ।

20

अथवा

8. ऋतुसंहारकाव्यस्य वसन्तऋतोः वर्णनं कुरुत ।

अथवा

महाकविकालिदासस्य महाकाव्ययोः प्रकृतिचित्रणं कुरुत ।

20

